

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר
ורגלים

הלכה

דילג תיבה אחת בחלל האם יצא
ידי חובתו

פרשת וישב תשפ"ב

שנה כ"ד – קובץ ז' [תשפ"ז]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת וישב

במי שדילג על תיבה אחת בהלל אם יצא ידי חובתו

כבוד האברך המופלא מאוד

מבני העליה המועטים

הרה"ג ר' יצחק גולדברג שליט"א

בדבר מה ששאל לדעתי במי שקרא את ההלל וחסר תיבה אחת האם צריך לחזור ולקרוא ואף לברך שנית.

הנה כתב המשנה ברורה (סימן תפ"ח ס"ק ב'):

"ואם חסר פסוק אחד או תיבה אחת צריך להתחיל אח"כ מאותו פסוק ולגמור עד סוף ההלל דאם יאמרנו במקום שנזכר הו"ל קריאה למפרע ולא יצא".

וכוונתו למה דמבואר בדיני ראש חודש (סימן תכ"ב סעיף ו') דהקורא את ההלל למפרע לא יצא, ומקורו במגילה (י"ז ע"א) שם מבואר במשנה דהקורא את המגילה למפרע לא יצא, ובגמ' אמרו וכן בהלל, ולמד מזה המשנה ברורה דכדין מגילה דין הלל, ועשם שבמגילה אם דילג על תיבה אחת לא יצא ידי חובתו, כך גם בהלל אם חסר תיבה אחת לא יצא ידי חובתו, עי"ש.

אמנם לענ"ד הדלה והענייה לא כן ידמה, ואבאר.

הנה כתב הטור בשני מקומות (סימן תפ"ח) דבימים שגומרים בהם את ההלל יש לברך לגמור את ההלל, ובשם מהר"ם מרוטנבורק הביא שאין לברך לגמור את ההלל אלא לקרוא את ההלל "כי היה אומר כשמברך לגמור אם יחסר ממנה אות אחת או תיבה אחת הוי ברכה לבטלה". אך בשם הרא"ש כתב הטור "וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לדקדק בזה כי לגמור הוי פירוש לקרות כמו ותיקין היו גומרין אותו פירוש קורין אותו".

(והטור חזר על כל זה גם בהלכות סוכה (סימן תרמ"ד), אלא ששם לא כתב אלא שאם יחסר אפילו אות אחת הוי ברכה לבטלה ולא כתב תיבה אחת, אך היינו הך).

במי שדילג על תיבה אחת בהלל אם יצא ידי חובתו

וכבר נחלקו בזה השו"ע והרמ"א, דהבית יוסף בשלחנו הערוך (סימן תרמ"ד סעיף א') כתב שמברך לגמור את ההלל כשיטת הטור, והרמ"א (סימן תפ"ח סעיף א') כתב שמברך לקרות ההלל, עי"ש.

ומ"מ מבואר בדברי שניהם, הרא"ש והר"מ, דמעיקר הדין אם החסיר תיבה אחת יצא ידי חובתו ואין כאן ברכה לבטלה ולא נחלקו אלא בשאלה אם יברך לגמור את ההלל אם הדין משתנה ואם מעתה יחסר תיבה אחת הוי ברכה לבטלה שהרי לא גמר את ההלל כברכתו, והרא"ש והטור נקטו דאין הדין משתנה ע"י הברכה דאף לגמור אין כונתו אלא לעצם קריאת הלל שלם, אך לכו"ע יצא ידי חובתו אף אם חסר תיבה אחת.

ובשער הציון (שם סק"ג) הביא את לשון הטור בשם הר"מ, ואכן תמה שהלא אף אם יברך לקרוא את ההלל אם חסר תיבה לא יצא ידי חובתו, וכפי הנראה כתב לפרש כונת הטור דאם לא יקרא תיבה כראוי ולא דקדק בקריאתה לא יצא אם יברך לגמור, עי"ש.

אך אין פירוש זה מתיישב כלל בלשון הטור שכתב להדיא שאם יחסר תיבה אחת או אות אחת הוי ברכה לבטלה, וגם בסברא תימה דאם הכונה שלא ידקדק בקריאתה כראוי מה זה ענין לנוסח הברכה אם אומר לקרוא או לגמור, והאמת יורה דרכו, דאכן מבואר בטור שמעיקר דין הלל אף אם דילג וחסר תיבה אחת כל שאין הענין משתנה יצא ידי חובתו, ולא נחלקו אלא אם הדין משתנה כשמברך לגמור את ההלל.

וכך נראה לדיוק אף מלשון המגן אברהם (סימן תכ"ב ס"ק י'), דהנה איתא שם בשו"ע (סעיף ו'): "הקורא הלל למפרע, לא יצא", וברמ"א שם: "טעה, יחזור למקום שטעה בו".

וכתב המגן אברהם: "פי' אם דילג פסוק א' ונזכר אח"כ לא יאמרנו במקום שזכר דא"כ ה"ל קורא למפרע אלא יתחיל מאותו הפסוק ויאמר עד סוף".

ונראה לענ"ד שבדקדוק כתב שאם דילג פסוק אחד, ולא תיבה אחת, דאם דילג תיבה אחת באמת אין צריך לחזור כלל.

והנה חיליה דהמשנה ברורה מהמבואר במגילה שדימו בזה הלל למגילה, הרי שדין אחד להם וכשם שבמגילה אם דילג תיבה אחת לא יצא וצריך לחזור ולקרוא את המגילה, כך גם בהלל, ותמה אני בעניי ודלותי, הלא במשנה (מגילה י"ז ע"א) איתא:

במי שדילג על תיבה אחת בהלל אם יצא ידי חובתו

"הקורא את המגילה למפרע לא יצא", ובגמ' למדו זאת ממה דכתיב במגילה "ככתבם וכזמנם", מה זמנם למפרע לא אף כתבם למפרע לא, ושוב איתא בגמ':

"תנא, וכן בהלל, וכן בקריאת שמע, ובתפלה".

והלא בתפילה פשיטא לן דאם חיסר תיבה אחת יצא ידי חובתו ורק אם חיסר כל מהות הברכה או שינה במטבע של ברכה בסיומה לא יצא ידי חובתו, וע"כ שלא השווה הלל קר"ש ותפילה למגילה אלא לענין הקורא למפרע בלבד, ולא לשאר דיניהם והלכותיהם.

ובאמת אף לענין הקורא למפרע לא למדו הלל ממגילה, דבמגילה למדו הלכה זו מדכתיב "ככתבם וכזמנם" ובהלל למדו הלכה דהקורא למפרע לא יצא לדברי רבה מדכתיב "ממזרח שמש עד מבואו", ולדברי רב יוסף מדכתיב "זה היום עשה ה'", ולדברי רב אויא מדכתיב "יהי שם ה' מברך", ולדברי רב נחמן בר יצחק, ואיתימא רב אחא בר יעקב מדכתיב "מעתיק ועד עולם" כמבואר שם בגמ', וע"כ שלא אמרו אלא דמיון בעלמא דבכל הני הלכתא הקורא למפרע לא יצא, אבל אין לדמותם בענין אם דילג תיבה אחת אם יצא.

ושורש הספק הוא במה שיש לעיין ביסוד הלכה זו, דמאי שנא קריאת שמע ומקרא מגילה דאם חיסר בהם תיבה אחת לא יצא ידי חובתו, מתפילה וברכת המזון שבהם פשיטא שאם דילג תיבה אחת יצא ידי חובתו.

ונראה בזה דשאני קריאת שמע שכל מהותה וגדרה לקרוא פרשה מסויימת שבתורה, וכך גם מקרא מגילה שכל גדר המצוה לקרוא מגילה זו, וכל שהחסיר אף תיבה אחת לא קרא את הצריך קריאה ולא קיים מצותה, משא"כ בתפילה וברהמ"ז שגדר המצוה להתפלל ולברך, אלא שתיקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח התפילה והברכות, ומשום כן כל שהתפלל ובירך את עיקר הענין יצא אף שהחסיר תיבה.

ולפי זה יש לעיין בקריאת ההלל, דמחד גיסא דומה הוא לקריאת שמע ומגילה דגם זו מצוותה קריאה של פרקי תהלים מסויימים, אך באמת נראה טפי דעיקר המצוה להודות ולהלל, אלא שתחת אשר תיקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח התפילה וברכת המזון בהלל תיקנו להודות ולהלל ע"י קריאת פרקי תהלים, ואין בין פרקי התהלים לתפילות וברכות שתיקנו חכמים, וסברא זו נראית עיקר בעיני.

במי שדילג על תיבה אחת בהלל אם יצא ידי חובתו

וכבר נחלקו הרמב"ם והרמב"ן (ספר המצוות שורש א') אם אמירת ההלל הוי מצוה דאורייתא או דרבנן, בעל הלכות גדולות מנה את מצות ההלל במנין התרי"ג, והרמב"ם הבין מכך שלדעת הבה"ג הוי מצוה דאורייתא, והרמב"ם דחה דבריו דאין ההלל אלא מצוה דרבנן, דאיך אפשר שפרקי ההלל שאמר דוד המלך יהיו מצוה דאורייתא, והרמב"ן כתב דאפשר שמן התורה נצטוונו להודות ולהלל, ודוד המלך הוא זה שתיקן את פרקי ההלל. ובאמת נראה דאנשי כנסת הגדולה הם שתיקנו שנוסח ההלל יהיה פרקי התהלים הללו ודוד המלך לא אמר אלא כפרקי תהילה וככל שאר פרקי התהלים. (ועוד כתב שם הרמב"ן דאפשר שמושה רבינו הוא זה שאמר פרקים אלה לשם ההלל וכמו שמצינו בתהלים (פרק צ') "תפלה למושה", עי"ש).

ולהדיא כתב שם הרמב"ן לדמות לתפילה ולברכת המזון, וכשם שתפילה וברכת המזון מה"ת המה, אלא שמן התורה כל אחד מתפלל ומברך לפי צחות לשונו, ואנשי כנסת הגדולה תיקנו את נוסחם, כך גם בהלל.

הרי שעיקר מצות ההלל גדרה וענינו להודות ולהלל על הנסים והמועדים, בדומה למצוות התפילה וברכת המזון אלא שתיקן מי שתיקן שפרקי התהלים הם יסוד ההלל, ומסתבר לפי זה דאף אם דילג על תיבה אחת מ"מ יצא ידי חובתו והתפלה וברכת המזון כמבואר, ודו"ק בכל זה.

ומה מאוד שמחתי בראותי שוב תנא דמסייע לי, ב"ה שכיוונתי לדעת גדולים, ולהדיא כתב הפרי מגדים (סימן תפ"ח מש"ז סק"א) שאם שכח וחסר תיבה בהלל יצא ידי חובתו ואינו צריך לחזור ולקרוא את ההלל, עי"ש.

ב

אם ראוי להתפלל על הנס

"ואומרים על הנסים בחנוכה ובפורים, קודם ועל הכל וכו', ואם לא אמרו, אין מחזירין אותו (טור). וע"ל סימן תרפ"ב. ומ"מ יוכל לאומרו בתוך שאר הרכמן, ויאמר הרכמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם וכו', והכי נהוג (כל בו) (רמ"א או"ח סימן קפ"ז סעיף ד').

במי שדילג על תיבה אחת בהלל אם יצא ידי חובתו

"הגה: י"א כששכח על הניסים בברכות המזון כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' (כל בו, וכבר נתבאר סימן קפ"ז סעיף ד') " (רמ"א סימן תרפ"ב סעיף א').

הרי לן דברי הרמ"א בשני מקומות דהשוכח לומר על הנסים בברכת המזון אומר הרחמן הוא יעשה לנו נסים וכו'.

ובבכור שור (שבת כ"א ע"ב ד"ה ועשאו יו"ט) תמה על דברי הרמ"א מהמבואר בברכות (נ"ד ע"א במשנה ובדף ס' ע"א בגמ') שאין מזכירין מעשה נסים בתפילה, ואין ראוי להתפלל שהקב"ה יעשה לנו נס, ומשום"כ האומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זה תפילת שוא.

ובבכור שור כתב לחלק בין נס שהוא לגמרי למעלה מדרך הטבע כגון שינוי העובר מנקבה לזכר, לנס טבעי כמו נצחון במלחמה רבים ביד מעטים וגיבורים ביד חלשים, שעל נס כזה מותר להתפלל.

ובישועות יעקב (סימן תרפ"ב) כתב בדרך מפולפלת על פי דברי הגמ' (שבת ל"ב ע"א ותענית כ' ע"ב) דמי שנעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו, ומשום"כ אין להתפלל על הנס, משום שינכו לו מזכויותיו, אבל אם מדובר בנס מפורסם הרי ירבו זכויותיו של בעל הנס שעל ידו נתקדש שם שמים, ויצא לו שכרו בהפסדו, ומשום כך אכן ראוי לבקש שהקב"ה יעשה לנו נסים כשם שעשה לאבותינו, דהיינו נסים מפורסמים שעל ידם ירבו זכויותיו של בעל הנס, יתגדל שמו בעולמו, עי"ש.

אך לדידי נראה פשוט וברור דשאני נס דיחיד שאין להתפלל עליו, מן הנסים הגדולים שעשה הקב"ה עם אבותינו שעל ידם נתקדש שמו הגדול בעולם וכל העמים ייראו וייראו וגם כל הבריות חלו מפניך. ועליהם ועל כיוצא בהם ודאי ראוי להתפלל, דהלא מתפללים אנו ערב בוקר וצהריים שיתגדל ויתקדש שמה רבא, וקושיא מעיקרא ליתא.

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים

ידועה קושית הבית יוסף בסימן תר"ע מדוע קבעו חז"ל להדליק נרות שמונה ימים, והלא בפך השמן שנמצא היה בו כדי להדליק יום אחד בדרך הטבע והנס לא היה אלא לשבעה ימים, ואם כן מן הראוי להדליק שבעה ימים בלבד כנגד שבעת ימי הנס.

מאות תירוצים נאמרו ונכתבו על קושיא זו מימות רבותינו הראשונים (המאירי ותוספות הרא"ש בשבת כ"א ע"ב) ועד אחרוני האחרונים (עיין בזה במנחת אשר חידו"ת על המועדים ח"ב סימן א'), בפשט, ברמז, בדרש ובסוד. אך מכל התירוצים הרבים חביב בעיני ביותר תירוץ פשוט שאמרתי בשחר נעורי ולאחר מכן מצאתיו בסגנונות שונים במקורות רבים.

הנה כבר כתב אדוננו הרמב"ן בסוף פרשת בא בבואו לבאר חשיבות זכירת יציאת מצרים ש"מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם."

מיסודות האמונה הטהורה לדעת ולהבין ש"אין עוד מלבדו". "כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו" (רמב"ם, הלכות יסודי התורה פ"א ה"א), וכל הכוחות כולם אינם אלא רצונו הפשוט ית"ש.

וכך למדנו בעיקר הראשון מ"ג עיקרי האמונה "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים". כל המעשים כולם, אף אלה העניינים הנעשים ע"י כוחות הטבע הנפלאים והעצומים, ונראים כאילו מאליהם נעשים בכח פנימי הטבוע בהם מימות עולם, כולם אינם אלא רצונו ית"ש, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

הרמב"ם והרמב"ן אבות החכמה כולה, לא מן הבטלנים היו. אנשי

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים

אשכולות אלה שלא היו כמותם בתורה ובחכמה, כלילי המעלה והשלמות בפילוסופיה ברפואה ובכל המדעים כולם, ידעו גם ידעו שהעולם מתנהל בחוקיות מופלאה ובסדר מופתי שכאילו נגזר מראש, וחוקי הטבע המופלאים הם שקובעים את המהלך הטבעי של עולם ומלואו, אלא שבאו להאיר את עינינו בהבנה פשוטה שכל אלה הכוחות הנפלאים רצון ה' הפשוט המה. קיימים הם משום שנבראו ע"י יוצר בראשית המקיים אותם תמיד שהרי הקב"ה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.

לפני יותר משלש מאות שנה דרש בלונדון הרחוקה אחד הרבנים, הרב דוד ניטו, שהטבע וה' יתברך הכל אחד ועל דא אפקוהו מבי מדרשא, ויצאו עליו עוררין לאמור שדיבר סרה על ה'. הדברים הגיעו לפני גאון ישראל החכם צבי ששכן באמסטרדם ובשו"ת חכם צבי (ח"א סימן י"ח) נדרש לשאלה זו וכתב לחזק דבריו ולאמצם דהלא "הקב"ה משיב הרוח והוא יתברך מוריד גשמים וטללים מזה מוכרח שהקב"ה עושה כל אותן הענינים כו' ולא יפקפק בזה אלא מעקש ומהתל", עיי"ש.

וראה רבינו בחיי (בראשית ב' ד') ששם אלקים מורה על הטבע ושם המיוחד מורה על קדמותו ומציאותו יתברך ועי' בדבריו הנפלאים של בעל השפתי כהן מתלמידי האר"י הקדוש על בראשית א' כ"ז וכדי שלא יחשוב אדם לפי שנברא העולם בדין א"כ ראוי הוא ובדין הוא שיהיה כך בטבע שכן אלקים בגימטריה הטבע לכן אמר "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים".

התנא הגדול רבי חנינא בן דוסא שהיה פועל ישועות בקרב הארץ בצדקתו ובתפילותיו הזכות (עיין ברכות ל"ג ע"ב – ל"ד ע"ב), ונקרא ע"י חז"ל "איש מעשה" (סוטה מ"ט ע"א), כשבאה לפניו בתו והתלוננה שאין בידה שמן להדליק את הנר לכבוד שבת אמר לה "בתי מאי אכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק" (תענית כ"ה ע"א).

לא מן הנס יש להתפעל, הלא נסים ונפלאות היו מעשים בכל יום בביתו ובסביבתו של התנא הגדול הזה, אלא מן הלשון הנשגבה יש להתפעל. אצל רבי חנינא בן דוסא הדברים פשוטים, אין בין שמן לחומץ

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים

ולא כלום. וכי מי אמר לשמן וידלוק, וכי מעצמו הוא דולק, הלא "אין בהם טבע ומנהגו של עולם", הלא "הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים", ואין הטבע כולו אלא רצון עליון בלבד. וא"כ "מאי אכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק".

וכאשר מדליקים אנו נרות חנוכה זכר לנס פך השמן שדלק שמונה ימים מתחזקים אנו בדברי אדונינו הרמב"ם והרמב"ן ודבריו הנשגבים של רבי חנינא בן דוסא מאירים את דרכנו, ומרגישים אנו שאין בין היום הראשון ליום השמיני ולא כלום, ומי שאמר לשמן וידלוק יום אחד יאמר לשמן וידלוק שמונה ימים. ומשום כך מדליקים אנו שמונה ימים, יום אחד כנגד הנסים הנסתרים ושבעה ימים נוספים כנגד הנסים המפורסמים.

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

